

En miskjent polarhelt

Han utførte sine bragder under britisk flagg, det er en av årsakene til at Carsten Borchgrevink er lite påaktet i norsk polarhistorie. Norsk Polarinstitut

PER EGIL HEGGE

En av våre bortgjemte, stridbare og til dels miskjente polarhelter er reddet fra glemnelsen i en velskrevet, nøktern biografi.

Biografien er nøktern, fordi den ikke har form som en paradeøvelse i heltedyrkelse. Carsten Borchgrevink (1864-1934) hadde personlige egenskaper som gjorde at han lettere skaffet seg uvenner enn venner, og var han utsatt for en fornærmelse eller noe han kunne tolke som det, dyrket han den i stedet for å la den visne.

Dessuten var han ikke fullstendig norsk. Han ble engelsk gift, han virket som lærer i Australia, og den ekspedisjonen han ledet til Antarktis mot slutten av 1800-tallet, foregikk under britisk flagg. I Norge kunne han derfor ikke brukes som ledd i nasjonsbyggingen, en viktig side av de norske oppdagelsesferdene.

Siden han var født og oppvokst i Norge, var han ikke helt engelsk heller. For britene kunne han dermed ikke bli særlig mer enn en stakkarslig bonde på nasjonalbegeistringens sjakkbrett. Innflytelsesrike engelskmenn, med den formidable Sir Clements Markham i spissen, mente dessuten at han ikke var egnet som ekspedisjonsleder, og ikke bare på grunn av at han manglet mye på å være fullblods brite. Markham var ingen lett motstander.

Zoologen Hanson.

Forfatteren, David Vogt, har en indirekte tilknytning til Borchgrevink og hans ekspedisjon. Han er oldebarn av zoologen Nicolai Hanson, som skulle dokumentere dyrelivet, særlig fuglelivet, på det ukjente kontinentet. Som 25-åring døde den nygifte Hanson i oktober 1899, da det gikk mot vår etter den strabasjøse overvintringen, historiens første, i Antarktis. Vogts utgangspunkt er bilder og beretninger som er nedarvet fra hans farmor, Johanne Hanson Vogt (1898-1999). Denne delen av en viktig familiehistorie har han supplert med samvittighetsfull graving i andre arkiver og beretninger om den historiske bragd som skaffet Borchgrevinks ekspedisjon en plass i historiebøkene.

Men Borchgrevink ble ikke belønnet etter fortjeneste, i alle fall ikke slik han selv så det. En vitenskapelig stilling var han ikke kvalifisert for på grunn av manglende skoloring. Han opptrådte lite taktisk når han skulle imøtegå sine kritikere. Mye tyder på at han hadde et svært fleksibelt forhold til sannheten. Han kom i krangel med Fridtjof Nansen – som hadde minst like tungt for å glemme, men langt lettere for å utnytte sin store innflytelse. Det endte med at en bitter og fattig Borchgrevink mot slutten av 1920-årene fikk en æreslønn fra staten for sin innsats. Med overvintringen hadde han jo brøytet vei for Shackleton, Amundsen og Scott. Da hadde han fem år igjen å leve.

Stridbar.

David Vogt balanserer sin fremstilling fint mellom Carsten Borchgrevinks sterke og svake sider. At han var stridbar, gjør ham ikke akkurat til en av særlingene i vår polarhistorie. Vi møter et komplisert menneske som fint hadde forsvart plassen som hovedfigur i en psykologisk roman. Forfatteren klarer å formidle inntrykket av slitet og ikke minst den sjelelige slitasjen under overvintringen, i hylingen fra stadige orkaner og snøstormer og 40-50 graders kulde, med ti mann innkvartert måned etter måned i en liten hytte som kanskje, kanskje ikke blir blåst på sjøen, tross alt.

Det er ingen selvfølge at en slik fremstilling fengsler. Det er lett å skrive ensformig og lite leseverdige. Men i dette tilfellet er det dekning for avslutningen på bokens vaskeseddel: «Fortellingen om Southern Cross-ekspedisjonen er i seg selv spennende som en roman.»